

СТРАТЕГІЇ ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї ЇХ ВПЛИВ НА ВІДНОШЕННЯ ДИТИНИ ДО БРЕХНІ

У статті проаналізовано вплив ключових стратегій виховання в сім'ї на формування відношення до брехні у дітей.

Ключові слова: брехня, стратегії, виховання, батьки, діти.

The article analyzes the impact of key family upbringing strategies on the formation of children's attitude to lies.

Key words: lies, strategies, upbringing, parents, children.

Постановка проблеми. Виховання в сім'ї є основою формування особистості дитини, її моральних орієнтирів, поведінкових норм та емоційних реакцій. Одним з важливих аспектів є ставлення до правди та брехні, яке дитина засвоює через спостереження за поведінкою батьків та взаємодію з ними. Стратегії виховання, які застосовуються у сім'ї, суттєво впливають на те, як дитина в подальшому ставитиметься до брехні як моральної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження виховання відношення до брехні в сім'ї, а також морального розвитку дитини загалом, було об'єктом уваги багатьох вчених у сфері психології, педагогіки та соціології.

Майорчак Н.М. у своєму дослідженні вказує, що ще у віці немовляти дитина вчиться контролювати вираз свого обличчя, намагаючись приховати справжні почуття і зобразити емоції, яких не відчуває. І вчать дитину цього самі батьки безпосередньо власним прикладом, і повчаннями. Дорослішаючи, діти швидко адаптуються до тих правил, це стає звичкою, яку важко викоренити. Згодом такі правила діятимуть автоматично, і людина вже не контролює, іноді й не усвідомлює їх прояву. І навіть усвідомлюючи не завжди може перестати слідувати їм [3, с. 21-22]. Баришполець О.Т. зазначає, що діти бояться неадекватної реакції старших на деякі свої вчинки чи думки і кажуть те, що дорослим хотілося б чути. Буває, що батьки карають дитину не за негідний вчинок, а лиш за те, що дії дитини не відповідають очікуванням батьків. Дитина вимушена брехати, щоб не викликати у мами чи тата хворобливих відчуттів. Реальність навмисне приховується, натомість подається вигадане, бо дитина інтуїтивно прагне ліберального, м'якшого ставлення до себе [1, с. 426]. Як наголошує П. Екман, дослідники одноголосно стверджують, що одним з основних критеріїв для визначення схильних до брехні дітей є ставлення їхніх батьків до брехні, а також їхня поведінка. Безперечно, батьки мають бути зразком для дитини [2, с. 124].

Постановка завдання. Враховуючи усе це, можна зробити висновки, що стратегії виховання певним чином впливають на схильність дитини до брехні, на що і буде спрямоване дослідження.

Виклад основного матеріалу. Схильність до брехні в дитинстві є звичайним явищем. Вважається, що брехня зароджується в дошкільному віці і використовується дітьми неусвідомлено, а в молодшому шкільному віці усвідомлено використовується з метою досягнення мети [1, с. 152].

Таким чином, так як основне оточення в дошкільному віці – це батьки, можемо зробити висновки, що схильність до брехні формується в сім'ї. В подальшому саме стратегії виховання відіграють важливу роль у формуванні відношення дитини до правди та брехні. Залежно від підходу до виховання, діти можуть розвивати різні моделі поведінки, зокрема щодо чесності, маніпуляцій або приховування правди.

Ось кілька ключових стратегій виховання та їхній вплив на відношення до брехні:

1. Авторитарне виховання характеризує суровий контроль, високі вимоги, мінімум свободи для дитини, жорстка дисципліна. Помилки зазвичай караються, і дитина має дотримуватися правил без пояснень.

Зазвичай діти, виховані в авторитарному середовищі, часто можуть використовувати брехню як механізм захисту, щоб уникнути покарання або невдоволення батьків. Брехня стає способом приховати свої помилки або невідповідність високим очікуванням.

2. Демократичне (авторитетне) виховання характеризується тим, що батьки встановлюють чіткі межі та правила, але при цьому враховують думку дитини, заохочують до обговорення, пояснюють свої рішення. Акцент робиться на вихованні через розуміння і співпрацю.

Діти в таких родинах менш схильні до брехні, оскільки вони відчувають довіру і відкритість у відносинах з батьками. Чесність заохочується через роз'яснення важливості правди, а не через страх покарання.

3. В ліберальному вихованні батьки дають дитині багато свободи і мало контролюють її дії. Обмеження мінімальні, а вимоги до дисципліни незначні або відсутні.

У такому підході діти можуть використовувати брехню, оскільки немає чітких меж і очікувань щодо поведінки. Відсутність дисципліни може сприяти тому, що діти не усвідомлюють наслідків своїх дій, у тому числі брехні.

4. Індиферентне виховання: батьки не залучаються до життя дитини, мінімально цікавляться її потребами або досягненнями, не встановлюють чітких правил чи емоційної підтримки.

Діти можуть використовувати брехню як спосіб привернути увагу або створити уявлення про себе. Через емоційну відстороненість батьків вони можуть не усвідомлювати важливості чесності або використовувати маніпуляції для отримання уваги.

5. Позитивне підкріплення та заохочення чесності - батьки заохочують дитину говорити правду, наголошуючи на важливості чесності, і хвалять за відкритість, навіть якщо правда може бути неприємною.

Покарання за брехню м'які, і акцент робиться на поясненні наслідків брехні.

Діти в такому середовищі зазвичай чесніші, оскільки вони не бояться негативних наслідків за правду. Вони розуміють важливість чесності в міжособистісних відносинах.

6. Під час навчання критичного мислення та моральних цінностей батьки сприяють розвитку вміння аналізувати ситуації, мислити критично і розрізняти, що є правильним, а що – ні. Велика увага приділяється моральним цінностям і навчанню емоційної грамотності.

Діти вчаться оцінювати наслідки своїх дій і роблять свідомий вибір на користь чесності, оскільки розуміють її важливість для побудови здорових стосунків і суспільного життя.

7. Наслідування поведінки батьків - подається приклад власною поведінкою. Якщо вони самі дотримуються правди і не вдаються до брехні в присутності дітей, це закріплює важливість чесності.

8. Гіперопіка – це тип виховання, при якому батьки надмірно контролюють життя дитини, намагаючись захистити її від будь-яких труднощів і проблем. У таких умовах дитина може відчувати брак самостійності і відповідальності, що може призвести до маніпулятивної поведінки. Брехня у такому середовищі може використовуватися як спосіб отримати бажане або уникнути надмірної опіки. Оскільки дитина не має можливості самостійно приймати рішення, вона може відчувати себе змушеною говорити те, що хочуть почути батьки, навіть якщо це не відповідає дійсності.

Діти, що бачать батьків, які поведуться чесно, частіше приймають чесність як норму поведінки. Якщо ж дитина спостерігає за брехнею батьків, вона може вважати її прийнятним способом вирішення проблем.

Важливо розуміти, як протидіяти дитячій брехні. Необхідно створити довірливу атмосферу в сім'ї - важливо, щоб дитина відчувала, що її вислухають і зрозуміють, навіть якщо вона помилиться. Також дитині необхідно роз'яснювати, що чесність важлива, і що брехня має свої наслідки для стосунків з іншими людьми. Якщо ж дитина збрехала - замість покарання краще фокусуватися на поясненні того, чому важливо говорити правду і як можна виправляти помилки.

Таким чином, усвідомлення цих стратегій допоможе уникнути ситуацій, які сприяють розвитку брехні, і створити середовище, де дитина почуватиметься в безпеці, кажучи правду.

Висновок. Отже, можна зазначити, що спосіб виховання значно впливає на ставлення дитини до брехні. Стратегії, засновані на довірі, відкритості, поясненні моральних принципів і емоційній підтримці, допомагають формувати позитивне ставлення до правди. У той час як суворі, авторитарні або індіферентні методи виховання можуть мати негативний вплив на дитину, зокрема на її схильність до брехні та призводити до того, що вона вдаватиметься до обману як до способу самозахисту або маніпуляцій. А також формуватиметься байдужість до

істини, тоді як демократичний стиль заохочує чесність через взаємоповагу та відкритий діалог.

Важливо забезпечувати дитині безпечне середовище для чесності, де вона не буде боятися негативних наслідків за правду, але водночас розумітиме важливість відповідальності за свої дії не лише для неї самої, але й для суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баришполець О. Т. Брехня в інформаційному просторі та міжособовій комунікації: монографія. Кіровоград, 2013. 648 с.
2. Екман П. Чому діти брешуть : Як батьки можуть заохотити дітей бути чесними. Київ : КМ Publishing, 2015. 205 с
3. Майорчак Н.М. Брехливість особистості в соціально-психологічному контексті: Монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 193 с.

Науковий керівник кандидатка психологічних наук, доцентка Тавровецька Н.І.